

Левченко Юрій Іванович,
*кандидат історичних наук (доктор філософії),
завідувач відділу інформаційно-бібліографічної роботи Наукової бібліотеки
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
orcid.org/0000-0001-6431-7275
hjcj@i.ua*

КУЛЬТУРНИЙ СПРОТИВ – СКЛАДНИК СУЧАСНОЇ ВІЙНИ: ОГЛЯД 2022 РОКУ

Стаття присвячена заходам культурних інституцій, які спрямовані на створення продуктів, що задовольняють культурні потреби українців в умовах повномасштабної російсько-української війни. Для телебачення та радіомовлення – це надання перевіреної інформації про події війни у форматі 24/7. У музиці – пісні, що підіймають настрій шляхом висміювання ворожої пропаганди та воєнних «досягнень» російської армії. Живопис – карикатури, які висміюють політично-воєнне керівництво держави-агресора, воєнні «успіхи» російських військ (знищення російської військової техніки в Чорнобаївці; затоплення крейсера «Москва»; звільнення острова «Зміїний» та ін.), реакцію росіян на війну в Україні, а також викривають воєнні злочини російських військових. Своєю чергою мурали та поштові марки, що присвячені героїчному захисту України та її героям. У театральному мистецтві – вистави про події сучасної війни. У музейній справі – виставки, створені зі знищеної на полі бою російської воєнної техніки та особистих речей російських солдатів. У видавничій справі – видання книг історико-мемуарного характеру про сучасні воєнні події. У бібліотечній справі – бібліографічні та інформаційні видання про події російсько-української війни. Освіта та наука – розрив співпраці з Російською Федерацією. Історія – переосмислення україно-російської/російсько-української історії на основі україноцентризму. Інтернет (YouTube^{UA}) – інформаційний (правдива інформація про війну і боротьба з фейками) та розважальний (висміювання держави-агресора) контент. Автор робить висновки, що основними культурними заходами, спрямованими на супротив російській воєнній агресії, є: допомога Збройним силам України та внутрішньо переміщеним особам; подання перевіреної інформації про події російсько-української війни; розрив відносин з Російською Федерацією у культурній сфері; відновлення діяльності культурних закладів в умовах війни; створення культурного продукту для підтримки військових та цивільного населення; психологічне розвантаження в умовах війни.

Ключові слова: російсько-українська війна, культура, телебачення, радіо, музика, живопис, театр, музейна справа, видавнича справа, бібліотечна справа, освіта, наука, історія, YouTube.

Levchenko Yuriy,
*PhD History,
Head of the Information and Bibliography partition
Scientific Library
Dragomanov Ukrainian State University
orcid.org/0000-0001-6431-7275
hjcj@i.ua*

CULTURAL RESISTANCE IS A COMPONENT OF MODERN WAR: A 2022 OVERVIEW

The article is devoted to the activities of cultural institutions aimed at creating products that satisfy the cultural needs of Ukrainians in the conditions of the Russian-Ukrainian war. For television and radio broadcasting, it is the provision of verified information about the events of the war in a 24/7 format. The music includes songs that raise the mood by ridiculing enemy propaganda and the military «achievements» of the Russian army. Painting – caricatures that ridicule the political and military leadership of the aggressor state, the military «successes» of the Russian troops (the destruction of Russian military equipment in Chornobayivka; the sinking of the cruiser «Moskva», the liberation of the island «Zmiiny», etc.), the reaction of Russians to the war in Ukraine, and also expose the war crimes

of the Russian military. In turn, murals and postage stamps are dedicated to the heroic defense of Ukraine and its heroes. In theatrical art, there are performances about the events of the modern war. In the museum business, exhibitions are created from Russian military equipment destroyed on the battlefield and personal belongings of Russian soldiers. In the publishing business – publication of historical-memoir books about modern military events. In the library business – bibliographic and information publications about the events of the Russian-Ukrainian war. Education and science – a break in cooperation with the Russian Federation. History – reinterpretation of Ukrainian-Russian/Russian-Ukrainian history based on Ukrainocentrism. Internet (YouTubeUA) – informative (true information about the war and the fight against fakes) and entertaining (ridiculing the aggressor state) content. The author concludes that the main cultural measures aimed at resisting Russian military aggression are: assistance to the Armed Forces of Ukraine and internally displaced persons; submission of verified information about the events of the Russian-Ukrainian war; rupture of relations with the Russian Federation in the cultural sphere; restoration of the activities of cultural institutions in the conditions of war; creating a cultural product to support the military and civilian population; psychological relief in the conditions of war.

Key words: Russian-Ukrainian war, culture, television, radio, music, painting, theater, museum business, publishing business, library business, education, science, history, YouTube.

24 лютого 2022 року Російська Федерація розпочала повномасштабну війну проти України, прикриваючись терміном «спецоперація», нібито розпочата нею війна – це зовсім не війна, а щось зовсім інше. Одночасно були визначені завдання цієї «не війни», одним із яких була денацифікація України. Власне, денацифікація – це система заходів, які здійснювали країни антигітлерівської коаліції на території колишнього Третього рейху після Другої світової війни з метою викорінення ідеології націонал-соціалізму з усіх сфер німецького життя. Відповідно, постає питання: де ж Росія знайшла в Україні нацизм? Відповідь у її власній пропаганді, згідно з якою Україна є нацистською державою, адже з 2014 року владу в ній захопила «націоналістична хунта», яка взяла у заручники весь український народ. Разом із цим поширювались фейки, що українці та росіяни – один народ або що Україну створив Ленін. Це призвело до виправдання знищення української культури, що почалось із вторгненням російських військ, адже їхні пропагандисти все українське затаврували нацистським.

З початком повномасштабного вторгнення українські митці почали протистояти російській агресії, створюючи картини, карикатури, мурали, пісні, які стали емоційним відображенням колективного переживання страху війни та віри у перемогу України. Також з новою силою розпочалась інформаційна боротьба проти російської пропаганди та фейків. Це разом з опором Збройних сил України навалі агресора довело всьому світу, що ми не частина Росії, а окрема держава. Своєю чергою у суспільстві відбувся сплеск національної ідентичності, який проявився через пізнання історії,

мови та культури. Воєнні злочини російських «освободителів» довели, що ми зовсім не один народ, і навіть не братній... Тому не дивно, що війна ведеться і в площині культури, де «російський світ» прагне «врятувати» українців від нацизму, а ми боремось за свою самобутність та свободу.

У сучасних воєнних умовах більшість інформації про стан української культури розташовуються в мережі Інтернет. Тому перші публікації з'явилися у перші місяці війни та присвячувались руйнуванням культурних закладів та об'єктів культурної спадщини України (Кречетова, 2022; Пасіковська-Шнасс, 2022). Зокрема, у публікації О. Василевського та О. Литвиненка трапляється інформація, що Міністерство культури та інформаційної політики здійснює заходи щодо зменшення присутності російського культурного впливу в Україні (санкції проти російських культурних діячів, які підтримали війну; призупинення ввезення видавничої продукції з території Росії) (Валевський, 2022). Зважаючи на кількість представленої в Інтернеті інформації, де представлений культурний спротив російській агресії, ми тематично поділимо її на три групи. Перша – публікації про знаменитостей, що добровільно вступили до територіальної оборони та Збройних сил України для захисту країни, – Андрія Хливнюка, Тараса Тополю, Олега Михайлоту, Олега Сенцова, Дмитра Дікусара, Олександра Печорицю, Ахтема Сєйтаблаєва, Олексія Тритенка та інших (Ільків, 2022; Кобак, 2022; Тополя, 2022). Друга група – публікації про культурні заходи (благодійні концерти, вистави, ярмарки, аукціони) на підтримку військових та цивільних, постраждалих від повномасштабного вторгнення (Мосьондз, 2022; Назарова,

2022; Плахтій, 2022). Третя – публікації про війну як боротьбу російської та української культур. Наприклад, у публікації С. Палаша «Війна культур» здійснюється порівняння складників (картина навколишнього світу, ставлення до світу, соціальний тип, цінність життя, моральні заборони, мислення, сприйняття прогресу, сприйняття регресу, ставлення до влади) російської та української культур та робиться висновок, що ця війна є війною культур західної, української та традиційної російської. У цій війні Україна прагне зберегти свою незалежність і культуру, а Російська Федерація – повністю підпорядкувати собі Україну, без окремої або навіть відмінної від російської культури (Палаш, 2022). У публікації О. Зелінченко «Спротив на культурному фронті, який чинять українці, відчувають у всьому світі» перейменування назв вулиць та зміна пам'ятників визначено ментальним опором українців російській агресії (Зелінченко, 2022). Публікації О. Сагайдак та А. Френч ««Ця війна – війна культур»: як світ мистецтва виступає лідером ненасильницької боротьби проти окупації в Україні» і «Встановлення істини: культурний документальний спротив війні путіна» визначають чотири види культурного спротиву: 1) беззбройний (немілітарний) захист культурних об'єктів; 2) збір та фіксування інформації про руйнування і пограбування культурних пам'яток (документальний спротив); 3) заклик до міжнародного бойкоту російської культури (російських культурних продуктів, діячів культури, наближених до путіна); 4) удосконалення норм міжнародного права про захист культурних цінностей під час війни (Сагайдак, 2022а; Сагайдак, 2022б).

Однак, зважаючи на те, що вищезгадане є інтернет-публікаціями, які мають виключно інформаційний характер, робимо висновок, що поки тема українського культурного спротиву в російсько-українській війні не стала об'єктом для ґрунтового наукового дослідження.

Метою статті є розкриття культурної політики України та виокремлення заходів, які спрямовані на супротив російській агресії в умовах нового етапу російсько-української війни, що розпочався 24 лютого 2022 року. Для досягнення мети передбачене вирішення таких завдань: проаналізувати зміни культурної політики України, які відбулись з повномасштабним вторгненням; показати злам україно-російських

відносин у сфері культури; виявити культурні продукти, що спрямовані на воєнно-інформаційний супротив Російській Федерації.

Виклад матеріалу. *Телемарафон* «Єдині новини» діє з початку повномасштабного російського вторгнення в Україну з метою інформування населення про воєнну і політичну ситуацію у країні. З 25 лютого телеканали «UA: Перший», «Рада», «1+1», «ICTV», «Інтер», «Україна» та Суспільне проводять позмінну (по декілька годин) трансляцію, надаючи перевірену інформацію у форматі 24/7 для інформаційної безпеки України. У перші місяці війни він виконував такі функції, як: надання правдивої перевіреної інформації; інформаційний захист від російських фейків та пропаганди; заспокоєння населення. Відповідно, за пів року війни найбільш обговорюваними темами були війна, міжнародна політика та економіка України, які сумарно становили 80% ефірного часу (Єдині новини, 2022; Куляс, 2022). «Суспільне. Спротив» – міжрегіональний інформаційний марафон, що відбувається у буденні дні в ранковий та вечірній час на регіональних телеканалах Суспільного. Основні завдання марафону – інформувати, пояснювати, давати практичні поради, формувати нові уміння та навички, які потрібні для виживання під час війни (Як зараз живе вся Україна, 2022). Військове *телебачення* України – підрозділ Центральної телестудії Міністерства оборони України. Виробляє низку телевізійних проєктів, присвячених подіям російсько-української війни: «Воєнкор», «Під прицілом», «Воїн – це я», «#ЗАПОРЕБРИКОМ», «(Не) відомий фронт». Колектив телебачення – військові кореспонденти, які перебувають у «гарячих точках» та розповідають останні новини з життя української армії (Військове телебачення України, 2022а). Також варто виокремити інформаційну телепередачу «Антизомби» каналу «ICTV», яка викриває російську пропаганду та фейки щодо України, та гумористичні телепередачі «Байрактар news» і «Бункер» від Студії Квартал 95, у яких з іронією висвітлюються поточні воєнні події, а також сатирично висміюється напад Російської Федерації на нашу державу.

Робота *Українського радіо* спрямована на задоволення інформаційних потреб суспільства, висвітлення найважливіших подій

в Україні, всебічне і правдиве донесення громадсько-політичних та суспільно-економічних новин до слухача. З початком війни Українське радіо бере участь у трансляції об'єднаного марафону українських теле- і радіоканалів «Єдині новини» («Спеціальний ефір Українського радіо»). Крім того, щоденні зведення про хід повномасштабної війни Росії проти України та основні події на окупованих та деокупованих територіях коротко подає передача «День війни», а рубрика «Русській фейк іді на...» розвінчує російські фейки про війну (Українське радіо, 2022). «Армія FM» – державна військова радіостанція України для захисників Батьківщини, призначення якої – підтримувати українських воїнів інформаційно та підносити їхній бойовий дух (Армія FM, 2022). 19 травня 2022 р. радіостанція «Русское Радио Украина» офіційно перетворилась на «Радіо Байрактар» – «радіостанцію безпрецедентного українського спротиву. Це радіо для кожного українця, котрий воює, стоїть на блокпостах, лікує, рятує, готує, прибирає, вивозить, носить, гасить пожежі, співає, говорить, пише, молиться чи просто тихо вірить у ЗСУ та Україну». Гасло радіостанції – «музика української перемоги» (Радіо Байрактар, 2022). Також частина радіостанцій («Радіо Свобода», «Громадське радіо», «Вільне радіо» та ін.) мають інформаційну рубрику «Війна», у якій розкривають поточні події сучасної війни.

Музика – другий за потужністю пласт культурного спротиву російській військовій та інформаційній агресії. *Пісня* – найпоширеніший вид музики, який впливає на становлення національної свідомості через ідею або систему поглядів, закладених у пісні. Сучасні пісні культурного спротиву надихають, підіймають настрій, зміцнюють віру в перемогу і, головне, висміюють ворога, його пропаганду та фейки. Гімном сучасної війни став перший куплет пісні «Ой у лізу червона калина», який виконав 27 лютого на Софійській площі (м. Київ) фронтмен гурту «Бумбокс» Андрій Хливинок (Андрій Хливинок, 2022). Пісня стала символом української незламності, її переспівували у багатьох країнах (Грузія, Польща, Латвія, Литва, Естонія, Білорусь, Польща, Німеччина, Італія, Фінляндія, Малайзія, Індія, Південна Корея, Південна Африка, США, Канада, Бразилія), демонструючи підтримку України у війні

(Нашу Червону калину, 2022). Професійні виконавці інших країн переспівували її на власний манір, зокрема групи Pink Floyd (Велика Британія), TXT (Південна Корея), That's What She Sais (Кенія), виконавець Ладо Кучухидзе (Грузія), а музикант The Kiffness (Південна Африка) зробив ремікс. Пісня Тараса Боровока «Байрактар» стала першою воєнною піснею, що започаткувала висміювання ворога (Пісня про байрактар, 2022). І почалось: «Рускій воєнний корабель пішов би ти на хуй» гурту Botashe, «Чорнобаївка» виконавця Jalsomino, «Москаль не красій (Геть з України)» виконавиці Jerry Neil, «Нова біологічна пісня. Сіла птаха» виконавиці Лесі Нікітюк, «Джавеліне-Василіне» – Тарас Стадницький; «Без руки без ноги» – Джеральд Естрада та VIA «Байрактар»; «Україна переможе» виконавців Олександра Пономарьова, Михайла Хоми, Тараса Тополі, Євгена Кошового, Юрія Ткача і Павла Чорного, «Цей сон» – Леся Нікітюк і Степан Гіга; «Обана, Зашибись, Путіна На Вила – пародія Скрябін Коломийки» і «Джавелін – пародія Дежавю Артема Пивоварова» – виконавця Yarkiy; «Геть з України» – Сергія Лазанського, «Ванька-встанька» – Маші Кондратенко, «Жест доброї волі» – Максим Москаленко. Також варто згадати патріотичні пісні «Непереможна Україна» та «Ми з України», які об'єднали українських співаків різних поколінь, та музичний трек «Доброго вечора, ми з України» діджеїв PROBASS Δ HARDI (Тристан, 2022).

Важливу роль у культурному спротиві українських співаків зіграли *благодійні концерти* на підтримку України (27 березня – концерт-марафон «Save Ukraine – #StopWar» Варшава–Київ; 26 квітня – благодійний концерт «Слава Україні» у Варшаві; 29 травня – концерт-марафон «Save Ukraine – #StopWar» Берлін–Київ; 21 червня – благодійний телемарафон «Embrace Ukraine – #StrivingTogether» Амстердам; 14 липня – благодійний віртуальний концерт «World Unite for Ukraine»), під час яких артисти та політики європейських країн висловлювали свою підтримку Україні, а також відбувався збір коштів на розв'язання гуманітарних проблем, спричинених війною (Мосьондз, 2022). З квітня київський метрополітен став місцем проведення культурних заходів – першим став концерт гурту «Океан Ельзи» на станції «Золоті Ворота». Започаткуванню концертів

у метрополітені сприяв виступ соліста ірландського гурту U2 Боно на станції Хрещатик, що відбувся 8 травня. Надалі концерти українських співаків на станціях «Хрещатик» та «Майдан Незалежності» стали постійними. Від червня концерти провели гурт «Друга Ріка», Світлана Тарабарова, Верка Сердючка (Андрій Данилко), Ніно Катамадзе, Наталія Могилевська, гурт «Без обмежень», Ольга Полякова, Макс Барських, MONATIK (Дмитро Монатик), Тіна Кароль, Артем Пивоваров, а також відбувся концерт до Дня Незалежності України (Міроненко, 2022; Пашкевич, 2022).

З початком повномасштабної війни вітчизняні художники стали миттєво реагувати на військові події та українське сьогодення (Котубей, 2022). Міністерство культури та інформаційної політики України створило платформу «Ukraine war art collection» (Мистецтво під час війни), де у категорії «Візуальне мистецтво»: «ілюстрації» і «картини» архівуються художні твори сучасної війни (Категорія, 2022). *Карикатура* завжди була мистецькою інформаційною зброєю у війнах ХХ ст., і сучасна війна не стала винятком. Найбільш поширеною тематикою сучасної української карикатури є висміювання політично-військового керівництва держави-агресорки (Путін, Шойгу, Герасимов, Лавров, Гундяев, Лукашенко та інші). Наступною є сатира на російських військових та їхні військові «діяння» (мародерство та військові злочини). Третім видом карикатур є художні образи українських захисників (ЗСУ, територіальна оборона, добровольчі формування, історичні образи воїнів-захисників української державності (козаки)), які знищують ворога. Крім того, карикатури висміюють військові «успіхи» російських військ (знищення російської військової техніки та боєприпасів у Чорнобайвці; затоплення крейсера «Москва»; звільнення острова «Зміїний» та ін.); реакцію росіян на війну в Україні (Арт-флешмоб, 2022; Катаєва, 2022). *Мурал* – художній розпис стін будинків. Основна тематика сучасних муралів – війна, героїчний захист України, її герої. На сьогодні в Україні їх створено десятки, які присвячені символам українського спротиву агресору. Серед них у м. Києві: «Український військовий зашиває прапор України», «Свята Джувеліна», «Привид Києва», «Пес Патрон»; у м. Бориспіль – «Літак «Мрія»»; у м. Рівне – «Красавиця терпіти не буде» та «Сміливий народ сміливої країни»;

у м. Запоріжжя «Рускій військовий корабель...» та «Пес Патрон»; у м. Полтава – «Воїни та українка»; у м. Миколаїв – «Киця-захисниця». Муралі на підтримку загону спеціального призначення «Азов», що здійснював оборону «Азовсталь», були створені у містах Київ («Незламні. АЗОВСТАЛЬ»), Дніпро («АЗОВСТАЛЬ»), Нововолинську («АЗОВСТАЛЬ») та Одесі («АЗОВСТАЛЬ») (Грубіна, 2022; Україна, 2022). Укрпошта випустила серію патріотичних конвертів та марок «Рускій військовий корабель, іди...!», «Рускій військовий корабель... Всьо!», «Мрія», «Доброго вечора, ми з України», поштовий блок «Вільні. Незламні. Непереможні», «Пес Патрон» (Купик, 2022; Оперативний тематичний план, 2022).

На початку повномасштабної війни частина театрів Заходу і Центру України стали місцем прихистку для тимчасових переселенців (Львівський драматичний театр імені Леся Курбаса, Львівський театр ляльок, а також театри Івано-Франківська, Луцька, Рівного, Черкас, Житомира та ін. міст) та займались волонтерською діяльністю (Львівський національний театр імені Марії Заньковецької, Івано-Франківський національний академічний драматичний театр ім. Івана Франка, театр «Гармидер» (м. Луцьк), Рівненський обласний академічний український музично-драматичний театр, Полтавський академічний обласний український музично-драматичний театр імені Миколи Гоголя, Запорізький обласний театр імені Володимира Магара та ін.) (Андрійчук, 2022). З квітня розпочалось відновлення роботи театрів, а також здійснення виїзних благодійних вистав для військових і тимчасових переселенців (Харківський академічний театр музичної комедії, Житомирський академічний музично-драматичний театр імені Івана Кочерги, Черкаський академічний обласний український музично-драматичний театр імені Тараса Шевченка та ін.) (Заклади культури, 2022). Одночасно театральні колективи почали працювати над створенням вистав про події сучасної війни. Так, з'явилися: «Ответка» Закарпатського обласного музично-драматичного театру імені братів Шерегіїв (20 квітня), «Блокпост» Київського національного театру імені Лесі Українки (6 травня), «Маріупольська драма» Донецького академічного обласного драматичного театру (16 вересня), «Всупереч» Дніпровського академічного театру драми

та комедії (15 жовтня) (Вауліна, 2022; Всупереч, 2022; Театр, 2022). З початком повномасштабної війни Національний академічний драматичний театр імені Лесі Українки та Одеський обласний академічний драматичний театр були перейменовані – позбувшись зі своїх назв слово «російський» (Зварич, 2022; Кравченко, 2022).

Відступ російських військ з північно-східних областей (Київської, Чернігівської, Сумської) сприяв активізації *музейної діяльності* зі збору артефактів російської агресії та відкриття музейних виставок, присвячених сучасній війні. Так, 8 травня у Національному музеї історії України у Другій світовій війні відкрилась виставка «Україна. Розп'яття», 18 травня – виставка «Життя проти війни» (Закарпатський обласний краєзнавчий музей імені Т. Легоцького), 19 серпня – виставка «Життя переможе смерть» (Полтавський краєзнавчий музей ім. В. Кириченка) та інші (Нові виставки, 2022; У Києві, 2022; Чалий, 2022). Варто виокремити інтерактивну виставку «Знешкодження», відкриту в Центрі сучасного мистецтва JUMP м. Полтава. Її експонати хоч і мають вигляд зброї агресора, однак їх представлення має символічне трактування: ракета Х-22 здувається від голосного звуку, моделі російських танків з воску та цукру – тануть під дією світла, протитанкова міна – перетворюється на хліб (Рудь, 2022). Символічне значення мають виставки знищеної збройними силами України на полі бою російської техніки, які відбулись у містах Київ (Михайлівська площа), Полтава (площа перед театром ім. М. Гоголя), Одеса (меморіал героїчної оборони Одеси 411-ї берегової батареї), Львів (площа Ринок), Чернівці (Соборна площа) та інші (В Одесі, 2022; Дим, 2022; Зозуля, 2022; Орлова, 2022; У Львові, 2022). Найбільшою такою виставкою став «парад» знищеної бронетехніки «другої армії світу» у столиці на Хрещатику, присвячений Дню Незалежності, яка включала понад 80 експонатів – танки, бронемашини, самохідні артилерійські установки, ракетно-зенітні комплекси тощо (Галка, 2022). Також зараз поширена ідея створити музей російсько-української війни у закритому посольстві Російської Федерації у Києві (Саф'янюк, 2022).

Інформаційний захист від російської пропаганди став пріоритетом для *видавничої галузі* України. Так, 6 березня Державний комітет

України з телебачення та радіомовлення у зв'язку з відкритою та широкомасштабною військовою агресією Російської Федерації проти України видав наказ № 9 про заборону ввезення будь-якої видавничої продукції держави-агресора (Наказ Держкомтелерадіо, 2022). 19 червня Верховна Рада України (ВРУ) ухвалила законопроект № 7459, яким забороняється імпорт видавничої продукції з Росії та Білорусії, а також видання і продаж книг авторів – громадян РФ. Також ВРУ підтримала законопроект № 6287 «Про стимулювання розвитку українського книговидання і книгорозповсюдження», який має сприяти виданню книг українською мовою та перекладам українською творів світової літератури (Верховна Рада України, 2022). Станом на жовтень від початку війни в Україні видали 5 тис. 544 книжок та брошур загальним тиражем у 4341 тис. примірників (Котубей, 2022). За даними культурно-видавничого проекту «Читомо», більшість із них становлять книжки для дітей та підлітків, документальні (нон-фікшн) та книжки про сучасну війну (Дукач, 2022). Наприклад, видавництвом «Фоліо» вже видані книги про сучасні воєнні події: Д. Бура, Є. Подобна «Лютий 2022. Свідчення про перші дні вторгнення»; Є. Шишацький «Мандрівка до потойбіччя. Маріуполь»; О. Красовицький (упорядник) «Місяць війни (Другий, Третій, Четвертий, П'ятий). Хроніка подій. Промови та звернення Президента Володимира Зеленського» (Книжки серія, 2022). Своєю чергою видавництво «Наш Формат» здійснює видання мілітарної літератури для військових з тактичної медичної підготовки – «Блокнот командира міномета», Ларсен К. «Тактика легкої піхоти для малих підрозділів», «Невідкладна військова хірургія», «Охорона психічного здоров'я в умовах війни» та інші (Книжки для українського військового, 2022).

В умовах сучасної війни інформаційна функція *бібліотек* набула великого значення. Це підтверджують «Рекомендації Міністерства культури та інформаційної політики щодо актуалізації бібліотечних фондів», у яких рекомендується списати російські книги (що потрапили до бібліотек з 2014 року), які пропагують війну, національну та релігійну ворожнечу, зміну шляхом насильства конституційного ладу або територіальної цілісності України; містять виправдання або заперечення

російської збройної агресії проти України; героїзують осіб, що здійснювали збройну агресію Російської Федерації проти України. Ці книги представлені у переліках «книжкових видань» (301 назва), «видавничої продукції держави-агресора» (350 назв) та «авторів, що становлять загрозу національній безпеці» (210 осіб) (Рекомендації Міністерства культури, 2022). Також у квітні було створено Раду з питань розвитку бібліотечної сфери, яка займатиметься питаннями функціонування бібліотек під час війни. Її основне завдання – виробити механізм вилучення з бібліотек радянських і російських книг та заміну їх на українські та україномовні видання (МКПІ, 2022). У перші дні повномасштабної війни частина бібліотек здійснювала інформування біженців і внутрішньо переміщених осіб із зони бойових дій (Лагута, 2022; Oksana, 2022). Просвітня діяльність бібліотек представлена бібліографічними виданнями, що подають інформацію про події російсько-української війни. Наприклад, Національна історична бібліотека України підготувала серію бібліографічних списків «Міста і села України. Втрати воєнного часу», присвячені Сумській, Київській, Чернігівській і Харківській областям; Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого – добірку інформації про становище культури за сучасної війни «КультФронт»; Харківська обласна бібліотека підготувала три випуски бібліографічного путівника «Хроніка незламного Харкова»; Наукова бібліотека ім. М.М. Максимовича – рекомендаційні списки літератури: «Путінізм» та його складники», «Міжнародні санкції як опір агресії проти України. 2012–2022», «Мурал-арт проти війни» та хроніку «100 днів російсько-української війни» тощо (Бібліографічні видання, 2022; Видання Національної історичної бібліотеки, 2022; Війна за незалежність, 2022; КультФронт, 2022).

З перших днів війни школи Центру та Заходу України стали місцем прихистку для переселенців із зони бойових дій (Моргун, 2022; РVT.UA, 2022). Водночас педагоги та освітяни почали здійснювати волонтерську діяльність для українських захисників (приготування їжі, плетіння маскувальних сіток та маскувальних костюмів, збір коштів на підтримку ЗСУ та ін.) та підтримку внутрішньо переміщених осіб (забезпечення їжею, ліками, одягом) (Освітня

Львівщини, 2022; Учителі, які вибрали другий фронт, 2022). З 14 березня в областях, що не зазнали бойових дій, поступово відновилося навчання у школах і закладах професійно-технічної та вищої освіти у дистанційному та змішаному форматах (Сергій Шкарлет, 2022). 24 березня і 9 квітня Кабінет Міністрів України денонсував Угоди в галузі освіти та науки з Російською Федерацією та Білорусією щодо взаємного визнання документів про освіту, а також відносин і співпраці (Кабінет Міністрів України, 2022а; Кабінет Міністрів України, 2022б). 16 вересня Уряд ухвалив Постанову № 1033 «Про вихід з Угоди про співробітництво в галузі освіти», що забезпечила припинення для України дії Угод, серед сторін якої є уряди країни-агресора – Російської Федерації та її союзника Республіки Білорусь (Постанова Кабінету Міністрів України, 2022). Також у березні при Міністерстві освіти і науки України було створено Секторальну робочу групу «Освіта і наука» для міжнародної підтримки української освіти в умовах війни (Секторальна робоча група, 2022).

У зв'язку з повномасштабною війною Російської Федерації проти України у серпні Міністерство освіти і науки України оновило зміст навчальних програм для загальноосвітніх шкіл. З переліку рекомендованих для використання в освітньому процесі вилучено програми: «Література (російська та зарубіжна)», «Російська мова» для 5–9 та 10–11 класів, «Російська мова та література (інтегрований курс)» для 10–11 класів. Зміст навчальних програм «Захист України», «Основи здоров'я», «Основи правознавства» та «Географія» доповнено інформацією про сучасну російсько-українську війну. Суттєвих змін зазнали програми з предметів «Зарубіжна література» (вилучено вивчення творів російських та білоруських авторів, однак залишаються твори письменників, які писали російською мовою, але життя та творчість яких були пов'язані з Україною, – М. Гоголя, В. Короленка, М. Булгакова, А. Кузнецова, Ільфа і Петрова), «Історія України» та «Всесвітня історія» (передбачено розширення просторових контекстів української історії через здійснення аналогій та порівнянь зі світовою історією; запроваджено окремий навчальний блок для повного розгляду російсько-української війни з 2014 року; акцентується вивчення

історії ХХ століття не лише в контексті насильства, завданого українцям, а й опору йому) (Оновлено зміст, 2022). Попри війну, продовжується розвиватись, оновлюватись і вдосконалюватись система професійно-технічної освіти. Для цього були внесені зміни до українського законодавства, які забезпечать фахову підготовку фахівців робітничих професій під час воєнного стану, адже після перемоги саме вони залучатимуться до відбудови та розвитку України (Шумлік, 2022).

У березні Національна академія наук України розірвала угоди про науково-технічне співробітництво з Російською академією наук та науковими установами держави-агресора, а також українські вчені, що були іноземними членами в академіях наук Російської Федерації та Республіці Білорусь, подали колективну заяву про припинення свого членства та вихід із їх складів. У червні НАН України виключила зі свого складу іноземних членів НАН України російських і білоруських науковців, які підтримали воєнну агресію Росії (Загальні збори НАН України, 2022; Засідання Президії, 2022). 19 червня Верховна Рада України прийняла Закон № 2299-IX «Про припинення дії Угоди між Урядом України та Урядом Російської Федерації про науково-технічне співробітництво», згідно з яким українські науковці припинили будь-яку співпрацю з країною-агресором (Про припинення дії Угоди, 2022). Значна частина науковців надають допомогу Збройним силам України через: благодійні перерахування коштів, передачу армії медичної й технічної допомоги, розробку нових військових та медичних технологій (Допомога учених, 2022; Наука та бізнес, 2022).

З перших днів російського повномасштабного вторгнення зріс інтерес до вітчизняної історії. Насамперед це викликано спростуванням історико-пропагандистських заяв політичної верхівки Російської Федерації про історію України: Ленін створив Україну; росіяни та українці – один народ; Україна – окраїна Росії; Донбас, Новоросія, Крим – споконвічні російські території; теперішня українська влада нелегітимна та є неонацистською і т. п. (Волошин, 2022; Куля, 2022; Шепет, 2022). Водночас зріс інтерес до воєнної історичної тематики, яка спростовувала міф про непереможність російської армії та відповіла на питання:

скільки всього було російсько-українських війн; коли почалось російсько-українське протистояння; які війни програла Росія (Московія, Московське царство, Російська імперія, СРСР) тощо (Військове телебачення України, 2022б; Курфюст, 2022).

Відкрита війна Росії проти України призвела до ґрунтовного переосмислення і перегляду в історичній науці україно-російської/російсько-української історії на основі україноцентризму, без імперських, радянських та сучасних російських історіографічних настанов. З цієї позиції питання української державності та нації зазнають нового осмислення та розкриття в періоди Русі, Литовсько-руської доби, Речі Посполитої, Гетьманщини, Російської та Австрійської імперій і навіть Радянського Союзу. При цьому значна увага приділяється ролі українського чинника у становленні та розвитку держав Сходу Європи (в тому числі держави-агресорки) від Середньовіччя до Новітньої історії (Лисенко, 2022; Огнев'юк, 2022; Смолій, 2022).

З 24 лютого 2022 року складник інформаційного спротиву – «палити вату» в коментарях став національною традицією. Оскільки мережа Інтернет є глобальною, а матеріалів українського культурного спротиву вистачить на повноцінне монографічне дослідження, тому для прикладу розглянемо один із його сегментів – відеохостинг *YouTube*^{UA}. З початком повномасштабного вторгнення у *YouTube*^{UA} українці надавали перевагу новинним каналам, які розповідали виключно про війну. По-перше, канали телевізійних каналів телемарафону «Єдині новини» і традиційні новинні канали («Ukrainer», «Телебачення Торонто»). По-друге, канали українських воєнних організацій «Генеральний штаб ЗСУ», «АрміяInform», «Військове телебачення України», у яких подається оперативна інформація щодо російського вторгнення. По-третє, блоги військово-політичних аналітиків Олексія Арестовича («Alexey Arestovych»), Олега Жданова («Олег Жданов»), Юрія Бутусова («Бутусов Плюс») (АрміяInform, 2022; Бутусов Плюс, 2022; Військове телебачення України, 2022а; Генеральний штаб ЗСУ, 2022; Олег Жданов, 2022; Телебачення Торонто, 2022; Alexey Arestovych, 2022; Ukrainer, 2022).

Від 24 лютого українські ютубери сфокусувалися на темі війни та почали створювати контент,

який висміює ворога (Чоткий Паца, 2022; Юрий Великий, 2022; Samokhvalov, 2022; Slidan, 2022; Sternenko, 2022). Як не дивно, війна сприяла появі нових каналів, присвячених мемам війни та викриттю російських пропагандистських фейків («Рускій воєний корабль, ІДІ НАХ*Й!», «ПАЛЯНИЦЯ», «Український Бендера»), а також інформаційних каналів про події сучасної війни («Ukrainian Witness») (Паляниця, 2022; Рускій воєний корабль, 2022; Український Бендера, 2022; Ukrainian Witness, 2022). Варто додати, що частина українських блогерів, яка створювала свій контент російською, перейшла на державну мову.

Отже, сучасна війна є протистоянням російської імперської та українською демократичної культур. Сьогодні ми боремося за власне існування, збереження національної ідентичності та духовних цінностей. З початком повномасштабної війни ми довели всьому світу, що Україна не частина Росії, а окрема держава зі своєю багатовіковою історією та культурою. Українці дистанціювались від російської культури не лише тому, що вона культура держави-агресора, а насамперед тому, що вона виправдовує цю війну. Національна культура стала одним зі стовпів спротиву агресору та водночас морально-психологічною допомогою для українців в адаптації до війни. Українські митці воюють на «культурному фронті» і в кожного із них своя зброя – пісні, малюнки, мурали, жарти. Своєю чергою працівники всіх галузей культури забезпечують діяльність своїх закладів – театрів, музеїв, бібліотек, видавництва, а також закладів освіти та науки. Сьогодні культурний спротив російській агресії

набуває максимального прояву, адже кожен митець та діяч культурної сфери прагне зробити свій внесок у наближення перемоги. Тому надання перевіреної інформації про події війни у форматі 24/7 (телебачення та радіомовлення); пісні, що підіймають настрій шляхом висміювання ворожої пропаганди та воєнних «досягнень» російської армії; карикатури, які висміюють політично-воєнне керівництво держави-агресора, воєнні «успіхи» російських військ (знищення російської військової техніки в Чорнобаївці; затоплення крейсера «Москва»; звільнення острова «Зміїний» та ін.); мурали та поштові марки, присвячені героїчному захисту України та її героям; театральні вистави про події сучасної війни; музейні виставки, створені зі знищеної російської воєнної техніки та особистих речей російських солдатів; видання книг історико-мемуарного характеру про сучасні воєнні події; бібліографічні видання про події війни; інформаційний (перевірена інформація про війну і боротьба з фейками) та розважальний (висміювання держави-агресора) YouTube-контент – це все культурні продукти, спрямовані на спротив агресору. Основними заходами культурного спротиву є: допомога Збройним силам України та внутрішньо переміщеним особам; подання перевіреної та правдивої інформації про хід подій російсько-української війни; розрив відносин з Російською Федерацією у культурній сфері (наука, освіта); відновлення діяльності культурних закладів в умовах війни; створення культурного продукту для підтримки військових та цивільного населення; переосмислення україно-російської історії; психологічне розвантаження в умовах війни.

Список використаних джерел:

1. Андрій Хливнюк. (2022). Ой у лузі червона калина. URL: <https://www.instagram.com/p/Cae5TydPAxh/>
2. Андрійчук Т. (2022). Як театри і музеї волонтерять під час війни. URL: <https://ukrainer.net/volonterstvo-kulturnykh-zakladiv/>
3. Армія FM. (2022). URL: <https://www.armyfm.com.ua/>
4. АрміяInform. (2022). URL: <https://www.youtube.com/@ArmyInform>
5. Арт-флешмоб. Війна в Україні. (2022). URL: <http://www.golos.com.ua/art>
6. Бібліографічні видання. 2022. (2022). URL: <http://library.kharkov.ua/source/biblio/>
7. Бутусов Плюс. (2022). URL: <https://www.youtube.com/@ButusovPlus/about>
8. В Одесі відкрили виставку знищеної російської військової техніки. (2022). URL: <https://omr.gov.ua/ua/news/229482/>
9. Валевський О. Л., Литвиненко О. М. (2022). Ситуація у сфері культури: виклики та події. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-04/kultura_vikliki.pdf
10. Вауліна Ф. (2022). У Києві представили перший театральний проект про події дня початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну. URL: <https://zn.ua/ukr/CULTURE/u-kijevi-predstavili-pershij-teatralnij-projekt-pro-podiji-dnja-pochatku-povnomasshtabnoho-vtorhnennja-rosiji-v-ukrajinu.html>

11. *Верховна Рада України* 19 червня на пленарному засіданні прийняла низку законів, законопроектів і постанов. (2022). URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/224108.html>
12. Видання Національної історичної бібліотеки України у 2022 році. (2022). URL: <https://nibu.kyiv.ua/ourbooks/2022/>
13. Війна за незалежність України рекомендаційні списки літератури. (2022). URL: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/vystavka/rsp_viyuna.php3
14. Військове телебачення України. (2022a). URL: <https://www.youtube.com/@ctrstvua>
15. Військове телебачення України. Скільки триває російсько-українська війна. (2022b). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=fftOLiQ94HU>
16. Волошин Н. (2022). Наративи російської пропаганди за пів року до війни з Україною. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/09/02/naratyvy-rosijskoji-propagandy-za-piv-roku-do-vijny-z-ukrayinoyu/>
17. Всупереч. (2022). URL: <https://dramicom.dp.ua/afisha/vsuperech/>
18. Галка Н. (2022). «Парад» знищеної техніки на Хрещатику триватиме до 26 серпня – військова адміністрація. URL: <https://suspilne.media/274054-parad-znisenoj-tehniki-na-hreschatiku-trivatime-do-26-serpna-vijskova-administracia/>
19. Генеральний штаб ЗСУ. (2022). URL: <https://www.youtube.com/@GeneralStaffUA>
20. Грубина А. (2022). Свята Джавеліна, Патрон та Азовсталь – патріотичні мурали, на які надихнула війна. URL: <https://vikna.tv/styl-zhyttya/podorozhi/muraly-vijny-dobirka-vulychnogo-mystecztva-na-pidtrymku-ukrayiny/>
21. Дим Н. (2022). Виставку знищеної техніки РФ відкрили в регіоні, який єдиний не постраждав від обстрілів. URL: <https://novynarnia.com/2022/09/05/buk-expo/>
22. Допомога учених НАН України Збройним Силам України. (2022). URL: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=8906>
23. Дукач Ю. (2022). Книжки під час війни: видано 290 нових. Про що вони? URL: <https://texty.org.ua/articles/107579/knyzhky-pid-chas-vijny/>
24. Єдині новини. (2022). URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%84%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D1%96_%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8
25. Загальні збори НАН України прийняли рішення про виключення зі складу Академії окремих її членів. (2022). URL: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=9171>
26. Заклади культури проводять для військових та внутрішньо переміщених осіб вистави та концерти. (2022). URL: <https://kharkivoda.gov.ua/news/116878>
27. Засідання Президії НАН України 30 березня 2022 року. (2022). URL: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=8890>
28. Зварич О. (2022). Ще один театр в Україні відмовився бути «російським». URL: <https://novynarnia.com/2022/06/04/shhe-odyn-teatr-v-ukrayini-vidmovyvsya-buty-rosijskym/>
29. Зелінченко О. (2022). Спротив на культурному фронті, який чинять українці, відчувають у всьому світі – Володимир Тилішак. URL: <https://suspilne.media/251930-sprotiv-na-kulturnomu-fronti-akij-cinat-ukrainci-vidcuvaut-u-vsomu-sviti-volodimir-tilisak/>
30. Зозуля К., Гасенко В. (2022). У Полтаві презентували виставку знищеної російської техніки. URL: <https://suspilne.media/284707-u-poltavi-prezentovali-vistavku-znisenoj-rosijskoj-tehniki/>
31. Льків Я. (2022). 37 митців, які захищають Україну. URL: <https://liroom.com.ua/news/ukrainian-cultural-figures-at-war/>
32. Кабінет Міністрів України Постанова від 24 березня 2022 р. № 355 Київ. Про денонсацію Угод в галузі освіти і науки Російської Федерації. (2022a). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/355-2022-%D0%BF#Text>
33. Кабінет Міністрів України Постанова від 9 квітня 2022 р. № 417 Київ. Про денонсацію Угод в галузі освіти і науки з Республікою Білорусь. (2022b). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/417-2022-%D0%BF#Text>
34. Катаєва М. (2022). 100 поглядів на війну: у столиці презентували виставку сучасної карикатури. URL: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/71656/>
35. Категорія: Ілюстрації. (2022). URL: <https://war-art.mkip.gov.ua/?cat=10>
36. Книжки для українського військового. (2022). URL: <https://nashformat.ua/catalog/pidtrymaty-novi-proekty-seriya-knyzhky-dlya-ukrainskogo-vijska>
37. Книжки серія: воєнні щоденники. (2022). URL: https://folio.com.ua/books?by_series=34
38. Кобак Х. (2022). Вони змінили творчість на зброю: які відомі люди захищають Україну на фронті. URL: https://showbiz.24tv.ua/zirki-yaki-zaraz-voyuut-hto-zahishhaye-ukrayinu-zi-zbroyeu_n2177735
39. Котубей О. (2022). За рік кількість виданих в Україні книжок зменшилося на 26% - Книжкова палата. URL: <https://suspilne.media/293590-za-rik-kilkist-vidanih-v-ukraini-knizok-zmensilasa-na-26-knizkova-palata/>

40. Котубей О. (2022). Найзрозуміліший вид діалогу: війна в ілюстраціях українських художників. URL: <https://suspilne.media/227609-najzrozumilij-vid-dialogu-vijna-v-ilustraciiah-ukrainskih-hudoznikiv/>
41. Кравченко О. (2022). Столичний театр Лесі Українки позбувся «російської драми». URL: https://lb.ua/culture/2022/07/19/523669_stolichnij_teatr_lesi_ukrainki.html
42. Кречетова Д. (2022). "Очевидно, це тільки початок": у Мінкульті розповіли про масштаби руйнувань культурних пам'яток. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/2022/03/17/247854/>
43. КультФронт. (2022). URL: <https://nlu.org.ua/article.php?id=561>
44. Куля А. (2022). Як пропаганда РФ спотворює історію України на свою користь – інтерв'ю з істориком Палієм. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20220722-yak-propaganda-rf-spotvoryuye-istoriyu-ukrayiny-na-svoyu-koryst-intervyu-z-istorykom-paliyem/>
45. Куляс І. (2022). Підсумки моніторингу телемарафону «Єдині новини» за пів року (березень – вересень 2022 року) Перша частина. URL: <https://detector.media/shchodenni-telenovini/article/203137/2022-09-26-pidsumky-monitoringu-telemarafonu-iedyni-novyny-za-piv-roku-berezen-veresen-2022-roku-persha-chastyna/>
46. Купик І. (2022). Поштові марки як креативна зброя. URL: <https://ukrainer.net/marky-zbroia/>
47. Курфюст Я. (2022). Історія програних Росією війн каже: не списуйте з рахунків Україну! URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/03/2/7135060/>
48. Лагута Л. (2022). Робота бібліотек Кам'янець-Подільської МЦСБ за для перемоги. URL: <https://oth.nlu.org.ua/?p=6018>
49. Лисенко О. Є. (2022). Феноменологія війни Росії проти України як об'єкт гуманітарних досліджень: за матеріалами доповіді на засіданні Президії НАН України 25 травня 2022 року. *Вісник Національної академії наук України*. № 7. С. 85–98.
50. Міроненко Т. (2022). Київське метро стало головним концертним майданчиком країни. Як «підземні» виступи Боно, Бренсона і Монатіка допомагають пермагати у креативній війні. URL: <https://forbes.ua/lifestyle/kiivske-metro-stalo-golovnim-kontsertnim-maydanchikom-kraini-yak-pidzemni-vistupi-bono-brensona-i-monatika-dopomagayut-peremagati-u-kreativnij-vijni-08092022-8177>
51. МКІП: утворено Раду з питань розвитку бібліотечної сфери. (2022). URL: <https://mkip.gov.ua/news/7066.html>
52. Моргун І. (2022). У Тернопільській громаді навчальні заклади готові прихистити 900 переселенців. URL: <https://suspilne.media/216126-u-ternopilskij-gromadi-navcalni-zakladi-gotovi-prihistiti-900-pereselenciv/>
53. Мосьондз О. (2022). Відбувся другий благодійний телемарафон Save Ukraine - #StopWar з Києва та Берліна. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/05/30/vidbuvsya-drugyj-blagodijnyj-telemarafon-save-ukraine-stopwar-z-kyueva-ta-berlina/>
54. Назарова Є. (2022). Три історії запорізьких митців, які своїм мистецтвом допомагають ЗСУ. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/mytci-dopomoga-armiyi/32110816.html>
55. Наказ Держкомтелерадіо від 06.03.2022 № 94 «Про припинення видавничої продукції з території держави-агресора». (2022). URL: http://comin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=182973&cat_id=181946
56. Наука та бізнес під час війни: 86 наукових розробок і 26 пропозицій співпраці зареєстровано на комунікаційній платформі. (2022). URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/ nauka-ta-biznes-pid-chas-vijni-86-naukovih-rozrobok-i-26-propozicij-spivpraci-zarejestrovano-na-komunikacijnij-platformi>
57. Нашу «Червону калину» співає весь світ. (2022). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=gVPfHRh-4bg>
58. Нові виставки до міжнародного дня музеїв відкрились в Ужгородському замку. (2022). URL: https://www.zkmuseum.com/2022/05/blog-post_20.html
59. Огнев'юк В., Відейко М. (2022). Історичний досвід української цивілізації. *Світогляд*. № 4 (96). С. 2–19.
60. Олег Жданов. (2022). URL: <https://www.youtube.com/@OlegZhdanov>
61. Оновлено зміст навчальних програм ЗСО. (2022). URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/onovleno-zmist-navchalnih-program-zso>
62. Оперативний тематичний план випуску поштових марок таблоків (воєнний час). (2022). URL: <https://ukrposhta.ua/ua/tematichni-plany-vypusku-produktsii>
63. Орлова В. (2022). У Києві виставили знищену військову техніку російських окупантів. URL: <https://www.unian.ua/society/vistavka-znishchenoji-rosijskoji-viyskovoji-tehniki-u-kiyevi-foto-video-novini-kiyeva-11838303.html>
64. Освітняни Львівщини долучилися до допомоги військовим та переселенцям. (2022). URL: <https://old.loda.gov.ua/news?id=66025>
65. Палаш С. (2022). Культурна війна. URL: https://lb.ua/blog/serhiy_palash/508153_kulturna_viyna.html
66. ПАЛЯНИЦЯ. (2022). URL: https://www.youtube.com/@Palianitsia_gumor_ua
67. Пасіковська-Шнасс М. (2022). Війна Росії проти культурної спадщини України. URL: https://ukraine.europarl.europa.eu/cmsdata/250651/0133_1258078_EPRS-AaG-729377-Russias-war-Ukraine-cultural-heritage-FINAL-ForTrad.pdf

68. Пашкевич І. (2022). Артисти, які виступили у метро під час війни: зірки продовжують підтримувати українців, виступаючи з благодійними концертами під землею. URL: <https://glamurchik.tochka.net/ua/280572-artisty-kotorye-vystupili-v-metro-vo-vremya-voyny-video/>
69. Песня про байрактарновий хит 2022 в Україні. (2022). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=QW8TID50L8I>
70. Плахтій Ю. (2022). Мистецтво заради перемоги: у Вінниці малювали картини, які згодом продадуть у Берліні для підтримки України. URL: <https://vezha.ua/mystetstvo-zarady-peremogy-u-vinnytsi-malyuvaly-kartyny-yaki-zgodom-prodadut-u-berlini-dlya-pidtrymky-ukrayiny-fotoreportazh/>
71. Постанова Кабінету міністрів України від 16 вересня 2022 р. № 1033 Київ Про вихід з Угоди про співробітництво в галузі освіти. (2022). URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vykhid-z-uhody-pro-spivrobotnyts-a1033>
72. Про припинення дії Угоди між Урядом України та Урядом Російської Федерації про науково-технічне співробітництво. (2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2299-20#Text>
73. Радіо Байрактар. (2022). URL: <https://www.radiobayraktar.com.ua/>
74. Рекомендації Міністерства культури та інформаційної політики України щодо актуалізації бібліотечних фондів у зв'язку зі збройною агресією російської федерації проти України. (2022). URL: <https://mkip.gov.ua/files/pdf/rekomendacii.pdf>
75. Рудь Є. (2022). Танки з цукру та ракета «Бледіна»: у Полтаві триває інтерактивна виставка. URL: <https://poltavawave.com.ua/p/tanki-z-tsukru-ta-raketa-bliedina-u-poltavi-trivaie-interaktivna-vistavka-699036>
76. Рускій воєний корабль, ІДІ НАХ*Й!. (2022). URL: <https://www.youtube.com/@user-mt5bm4mv2n>
77. Сагайдак О., Френч А. (2022а). «Ця війна – війна культур»: як світ мистецтва виступає лідером ненасильницької боротьби проти окупації в Україні. URL: https://www.nonviolent-conflict.org/blog_post/war-of-cultures-ukrainian-translation/
78. Сагайдак О., Френч А. (2022б). Встановлення істини: культурний документальний спротив війні путіна. URL: https://www.nonviolent-conflict.org/blog_post/ukraine-setting-record-straight-ukrainian-translation/
79. Саф'янюк В. (2022). Перетворити посольство РФ на музей війни – що відомо про проєкт та які артефакти там будуть. URL: <https://vikna.tv/video/muzej-rosijsko-ukrayinskoyi-vijny-shho-vidomo-pro-proekt-ta-artefakty/>
80. Секторальна робоча група «Освіта і наука». (2022). URL: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/diyalnist/mizhnarodna-dilnist/mizhnarodna-tehnichna-dopomoga/sektoralna-robocha-grupa-osvita-i-nauka>
81. Сергій Шкарлет зазначив що освітній процес в більшості областей відновлено. (2022). URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/sergij-shkarlet-zaznachiv-sho-osvitnij-proces-v-bilshosti-oblastej-vidnovleno>
82. Смолій В. А. (2022). Українська державність: історичні ретроспекції, сучасні загрози та виклики: стенограма доповіді на засіданні Президії НАН України 31 серпня 2022 року. *Вісник Національної академії наук України*. Вип. 10. С. 26–34.
83. Театр. (2022). URL: <https://www.ukrinform.ua/tag-teatr>
84. Телебачення Торонто. (2022). URL: <https://www.youtube.com/@uttoronto>
85. Тополя, Положинський, Соболев: знаменитості, які вступили до тероборони Збройних Сил України. (2022). URL: <https://tsn.ua/glamur/topolya-polozhinskiy-sobolyev-znamenitosti-yaki-vstupili-do-teroboroni-zbroynih-sil-ukrayini-1978669.html>
86. Тристан Є., Головатюк Т. (2022). «Доброго вечора, ми з України»: АрміяInform зустрілась з автором хіта. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/08/06/dobрого-vechora-my-z-ukrayiny-armiyainform-zustrilas-z-avtorom-hita/>
87. У Києві відкрили виставку про російсько-українську війну. (2022). URL: <https://mil.in.ua/uk/news/u-kyuevi-vidkryly-vystavku-pro-ukrayinsko-rosijsku-vijnu/>
88. У Львові відкрили виставку російської військової техніки, яку ЗСУ знищили на Київщині і Чернігівщині. (2022). URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-lviv-vystavka-rosiyskoyi-tekhniky/31983805.html>
89. Україна: муралі Великої війни. (2022). URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/3580363-ukrainamurali-velikoi-vijni.html
90. Українське радіо. (2022). URL: <http://ukr.radio/>
91. Український Бендера. (2022). URL: <https://www.youtube.com/@ukrainebendera/videos>
92. Учителі, які обрали другий фронт – волонтерський: 5 зворушливих історій. (2022). URL: <https://osvitoria.media/experience/uchyteli-yaki-obraly-drugyj-front-volonterskyj-5-zvorushlyvyh-istorij/>
93. Чалий Д. (2022). Відкрили виставку, присвячену російсько-українській війні. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/08/21/zhyttya-peremozhe-smert-u-poltavi-vidkryly-vystavku-prysvyachenu-rosijsko-ukrayinskij-vijni/>
94. Чоткий Паца. (2022). URL: <https://www.youtube.com/@user-bw7mt8gf9n>
95. Шпет Я. (2022). Як розвивалась російська пропаганда. URL: <https://suspilne.media/224927-ak-rozvalaserosijska-propaganda/>
96. Шумлік І. (2022). Професійна освіта. Поточний стан. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/mizhnarodna/2022/Zasid.SRH.temat.pidhrup/Profesijna-profesijno-tehnichna-osvita/15.11.2022/Profesijna.osvita.Potochnyy.stan.03.11.2022.pdf>

-
97. Юрий ВЕЛИКИЙ. (2022). URL: <https://www.youtube.com/@user-kj7il6yx5i>
 98. Як зараз живе вся Україна». Марафон «Суспільне.Спротив» - на регіональних телеканалах. (2022). URL: <https://corp.suspilne.media/newsdetails/4865>
 99. Alexey Arestovych. (2022). URL: <https://www.youtube.com/@arestovych>
 100. Oksana. (2022). У Староконстянтинові запрацював центр реєстрації для отримання грошової допомоги від агентства ООН. URL: <https://unas.news/news/3338-u-starokostyantynovi-zapratsyuvav-tsentr-reyestratsiyi-dlya-otrymannya-hroshovoyi-dopomohy-vid-.html>
 101. PTV.UA. (2022). Школи Полтави приймають переселенців. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=INqRzfDW9qg>
 102. SAMOKHVALOV. (2022). URL: <https://www.youtube.com/@SAMOKHVALOVSTUDIO>
 103. Slidan. (2022). URL: <https://www.youtube.com/@Slidan>
 104. STERNENKO. (2022) URL:<https://www.youtube.com/@STERNENKO>
 105. Ukrainian Witness. (2022). URL: <https://www.youtube.com/@UkrainianWitness/featured>
 106. Ukraïner. (2022). URL: <https://www.youtube.com/@ukrainernet>

References:

1. Andrij Khlyvniuk. *Oj u luzi chervona kalyna* [Oh, there is a red viburnum in the meadow]. (2022). Retrieved from: <https://www.instagram.com/p/Cae5TydPAxh/> [in Ukrainian].
2. Andrijchuk, T. (2022). *Yak teatry i muzei volonteriat' pid chas vijny* [How theaters and museums volunteer during the war]. Retrieved from: <https://ukraïner.net/volonterstvo-kulturnykh-zakladiv/> [in Ukrainian].
3. *Armii FM* [Army FM]. (2022). Retrieved from: <https://www.armyfm.com.ua/> [in Ukrainian].
4. *ArmiiInform* [ArmyInform]. (2022). Retrieved from: <https://www.youtube.com/@ArmyInform> [in Ukrainian].
5. *Art-fleshmob. Vijna v Ukraini* [Art flash mob. War in Ukraine]. (2022). Retrieved from: <http://www.golos.com.ua/art> [in Ukrainian].
6. *Bibliografichni vydannia. 2022* [Bibliographic publications. 2022]. (2022). Retrieved from: <http://library.kharkov.ua/source/biblio/> [in Ukrainian].
7. *Butusov Plus* [Butusov Plus]. (2022). Retrieved from: <https://www.youtube.com/@ButusovPlus/about> [in Ukrainian].
8. *V Odesi vidkryly vystavku znyschenoi rosij's'koi vijs'kovoï tekhniki* [An exhibition of destroyed Russian military equipment was opened in Odessa]. (2022). Retrieved from: <https://omr.gov.ua/ua/news/229482/> [in Ukrainian].
9. Valevs'kyj, O.L., Lytvynenko, O.M. (2022). *Tsytuatsiia u sferi kul'tury: vyklyky ta podii* [The situation in the sphere of culture: challenges and events]. Retrieved from: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-04/kultura_viklyki.pdf [in Ukrainian].
10. Vaulina, F. (2022). *U Kyievi predstavlyli pershyj teatral'nyj proiekt pro podii dnia pochatku povnomasshtabnoho vtorhnennia Rosii v Ukrainu* [In Kyiv, the first theater project about the events of the day of the beginning of the full-scale Russian invasion of Ukraine was presented]. Retrieved from: <https://zn.ua/ukr/CULTURE/u-kijevi-predstavili-pershij-teatralnij-proiekt-pro-podiji-dnja-pochatku-povnomasshtabnoho-vtorhnennja-rosiji-v-ukrajinu.html> [in Ukrainian].
11. *Verkhovna Rada Ukrainy 19 chervnia na plenarnomu zasidanni pryjniala nizku zakoniv, zakonoproektiv i postanov* [On June 19, the Verkhovna Rada of Ukraine adopted a number of laws, bills and resolutions at the plenary session]. (2022). Retrieved from: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/224108.html> [in Ukrainian].
12. *Vydannia Natsional'noi istorichnoi biblioteky Ukrainy u 2022 rotsi* [Publication of the National Historical Library of Ukraine in 2022]. (2022). Retrieved from: <https://nibu.kyiv.ua/ourbooks/2022/> [in Ukrainian].
13. *Vijna za nezalezhnist' Ukrainy rekomendatsijni spysky literatury* [The War of Independence of Ukraine recommended lists of literature]. (2022). Retrieved from: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/vystavka/rsp_vijna.php3 [in Ukrainian].
14. *Vijs'kove telebachennia Ukrainy* [Vijs'kove telebachennia Ukrainy]. (2022a). Retrieved from: <https://www.youtube.com/@ctrsTVua> [in Ukrainian].
15. *Vijs'kove telebachennia Ukrainy. Skil'ky tryvaie rosij's'ko-ukraïns'ka vijna* [How long does the Russian-Ukrainian war last?]. (2022b). Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=fftOLiQ94HU> [in Ukrainian].
16. Voloshyn, N. (2022). *Naratyvy rosij's'koi propahandy za piv roku do vijny z Ukrainoiu* [Narratives of Russian propaganda half a year before the war with Ukraine]. Retrieved from: <https://armyinform.com.ua/2022/09/02/naratyvy-rosijskoyi-propagandy-za-piv-roku-do-vijny-z-ukrayinoyu/> [in Ukrainian].
17. *Vsuperech* [Contrary]. (2022). Retrieved from: <https://dramicom.dp.ua/afisha/vsuperech/> [in Ukrainian].
18. Halka N. (2022). *«Parad» znyschenoi tekhniki na Khreschatyku tryvatyme do 26 serpnia – vijs'kova administratsiia* [«Parade» of destroyed equipment on Khreschatyk will last until August 26 – military administration]. Retrieved from: <https://suspilne.media/274054-parad-znyschenoi-tehniki-na-hreschatyku-tryvatyme-do-26-serpna-vijskova-administracia/> [in Ukrainian].

19. *Heneral'nyj shtab ZSU* [General Staff of the Armed Forces]. (2022). Retrieved from: <https://www.youtube.com/@GeneralStaffUA> [in Ukrainian].
20. Hrubyna, A. (2022). *Sviata Dzhavelina, Patron ta Azovstal' – patriotychni muraly, na iaki nadykhnula vijna* [Holy Javelina, Patron and Azovstal – patriotic murals inspired by the war]. Retrieved from: <https://vikna.tv/styl-zhyttya/podorozhi/muraly-vijny-dobirka-vulychnogo-mystecztva-na-pidtrymku-ukrayiny/> [in Ukrainian].
21. Dym, N. (2022). *Vystavku znyschenoi tekhniky RF vidkryly v rehioni, iakyj iedynyj ne postrazhdav vid obstriliv* [The exhibition of destroyed equipment of the Russian Federation was opened in the region, which was the only one not affected by shelling]. Retrieved from: <https://novynarnia.com/2022/09/05/buk-expo/> [in Ukrainian].
22. *Dopomoha uchenykh NAN Ukrainy Zbrojnym sylam Ukrainy* [Assistance of scientists of the National Academy of Sciences of Ukraine to the Armed Forces of Ukraine]. (2022). Retrieved from: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=8906> [in Ukrainian].
23. Dukach, Yu. (2022). *Knyzhky pid chas vijny: vydano 290 novykh. Pro scho vony? [Books during the war: 290 new ones were published. What are they about?]*. Retrieved from: <https://texty.org.ua/articles/107579/knyzhky-pid-chas-vijny/> [in Ukrainian].
24. *Yedyni novyny* [The only news]. (2022). Retrieved from: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%84%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D1%96_%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8 [in Ukrainian].
25. *Zahal'ni zbory NAN Ukrainy pryjnialy rishennia pro vykliuchennia zi skladu Akademii okremykh ii chleniv* [The General Assembly of the National Academy of Sciences of Ukraine adopted a decision to exclude some of its members from the Academy]. (2022). Retrieved from: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=9171> [in Ukrainian].
26. *Zaklady kul'tury provodiat' dlia vijs'kovykh ta vnutrishn'o peremischenykh osib vystavy ta kontserty* [Cultural institutions hold performances and concerts for military personnel and internally displaced persons]. (2022). Retrieved from: <https://kharkivoda.gov.ua/news/116878> [in Ukrainian].
27. *Zasidannia Prezidii NAN Ukrainy 30 bereznia 2022 roku* [Meeting of the Presidium of the NAS of Ukraine on March 30, 2022]. (2022). Retrieved from: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=8890> [in Ukrainian].
28. Zvarych, O. (2022). *Sche o dyn teatr v Ukraini vidmovyvsia buty «rosijs'kym»* [Another theater in Ukraine refused to be «Russian»]. Retrieved from: <https://novynarnia.com/2022/06/04/shhe-odyn-teatr-v-ukrayini-vidmovyvsya-buty-rosijskym/> [in Ukrainian].
29. Zelinchenko O. (2022). *Sprotyv na kul'turnomu fronti, iakyj chyniat' ukraintsi, vidchuvaiut' u vs'omu sviti, – Volodymyr Tylishchak* [Resistance on the cultural front, which Ukrainians make, is felt all over the world, – Volodymyr Tylishchak]. Retrieved from: <https://suspilne.media/251930-sprotiv-na-kulturnomu-fronti-akij-cinat-ukrainci-vidcuvaut-u-vsomu-sviti-volodimir-tilisak/> [in Ukrainian].
30. Zozulia, K., Hasenko, V. (2022). *U Poltavi prezentuvaly vystavku znyschenoi rosijs'koi tekhniky* [An exhibition of destroyed Russian equipment was presented in Poltava]. Retrieved from: <https://suspilne.media/284707-u-poltavi-prezentuvali-vistavku-znisenoi-rosijskoi-tehniki/> [in Ukrainian].
31. Il'kiv, Ya. (2022). *37 myttsiv, iaki zakhyschaiut' Ukrainu* [37 artists who protect Ukraine]. Retrieved from: <https://liroom.com.ua/news/ukrainian-cultural-figures-at-war/> [in Ukrainian].
32. *Kabinet Ministriv Ukrainy. Postanova vid 24 bereznia 2022 r. № 355 Pro denonsatsiiu Uhod v haluzi osvity i nauky Rosijs'koi Federatsii. Kyiv.* [Cabinet of Ministers of Ukraine. Resolution of March 24, 2022 № 355. Kyiv. About the denunciation of the Agreements in the field of education and science of the Russian Federation]. (2022a). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/355-2022-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
33. *Kabinet Ministriv Ukrainy. Postanova vid 9 kvitnia 2022 r. № 417. Pro denonsatsiiu Uhod v haluzi osvity i nauky z Respublikoiu Bilorus'.* Kyiv [Cabinet of Ministers of Ukraine. Resolution dated April 9, 2022, No. 417 Kyiv. About the denunciation of Agreements in the field of education and science with the Republic of Belarus]. (2022b). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/417-2022-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
34. Kataieva, M. (2022). *100 pohliadiv na vijnu: u stolytsi prezentuvaly vystavku suchasnoi karykatyry* [100 views on war: an exhibition of modern caricatures was presented in the capital]. Retrieved from: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/71656/> [in Ukrainian].
35. *Katehoriia: Iliustratsii* [Category: Illustrations]. (2022). Retrieved from: <https://war-art.mkip.gov.ua/?cat=10> [in Ukrainian].
36. *Knyzhky dlia ukrains'koho vijs'kovoho* [Books for the Ukrainian military]. (2022). Retrieved from: <https://nashformat.ua/catalog/pidtrymaty-novi-proekty/seriya-knyzhky-dlya-ukrainskogo-vijska> [in Ukrainian].
37. *Knyzhky serii: voenni schodennyky* [Books series: military diaries]. (2022). Retrieved from: https://folio.com.ua/books?by_series=34 [in Ukrainian].

38. Kobak Kh. (2022). *Vony zminyly tvorchist' na zbroiu: iaki vidomi liudy zakhyschaiut' Ukrainu na fronti* [They turned creativity into weapons: which famous people protect Ukraine at the front]. Retrieved from: https://showbiz.24tv.ua/zirki-yaki-zaraz-voyuyut-hto-zahishhaye-ukrayinu-zi-zbroyeu_n2177735 [in Ukrainian].
39. Kotubej, O. (2022). *Za rik kil'kist' vydanykh v Ukraini knyzhok zmenshylosia na 26% – Knyzhkova palata* [Over the year, the number of books published in Ukraine decreased by 26% – Book Chamber]. Retrieved from: <https://suspilne.media/293590-za-rik-kilkist-vidanih-v-ukraini-knizok-zmensilasa-na-26-knizkova-palata/> [in Ukrainian].
40. Kotubej, O. (2022). *Najzrozumilishyj vyd dialohu: vijna v iliustratsiiakh ukrains'kykh khudozhnykiv* [The most understandable type of dialogue: war in the illustrations of Ukrainian artists]. Retrieved from: <https://suspilne.media/227609-najzrozumilishyj-vid-dialogu-vijna-v-ilustraciiah-ukrainskih-hudozhnykiv/> [in Ukrainian].
41. Kravchenko, O. (2022). *Stolychnyj teatr Lesi Ukrainky pozbuvsia «rosijs'koi dramy»* [Lesya Ukrainka's capital theater got rid of «Russian drama»]. Retrieved from: https://lb.ua/culture/2022/07/19/523669_stolichniy_teatr_lesi_ukrainki.html [in Ukrainian].
42. Krechetova, D. (2022). *«Ochevydno, tse til'ky pochatok»: u Minkul'ti rozpovily pro masshtaby rujnuvan' kul'turnykh pam'iatok* [«Obviously, this is only the beginning»: the Ministry of Culture spoke about the extent of the destruction of cultural monuments]. Retrieved from: <https://life.pravda.com.ua/culture/2022/03/17/247854/> [in Ukrainian].
43. *Kul'tFront* [CultFront]. (2022). Retrieved from: <https://nlu.org.ua/article.php?id=561> [in Ukrainian].
44. Kulia, A. (2022). *Yak propahanda RF spotvoriuie istoriiu Ukrainy na svoiu koryst' – interv'iu z istorikom Paliem* [How the propaganda of the Russian Federation distorts the history of Ukraine in its favor – an interview with the historian Paliy]. Retrieved from: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20220722-yak-propaganda-rf-spotvoryuye-istoriyu-ukrayiny-na-svoiu-koryst-intervyu-z-istorikom-paliem/> [in Ukrainian].
45. Kulas, I. (2022). *Pidsumky monitorynhu telemarfonu «Yedyni novyny» za piv roku (berezen' – veresen' 2022 roku). Persha chastyna* [Results of the monitoring of the telethon «Edyni Novyni» for half a year (March – September 2022). The first part]. Retrieved from: <https://detector.media/shchodenni-telenovini/article/203137/2022-09-26-pidsumky-monitoryngu-telemarfonu-iedyni-novyny-za-piv-roku-berezen-veresen-2022-roku-persha-chastyna/> [in Ukrainian].
46. Kupyk, I. (2022). *Poshtovi marky iak kreatyvna zbroia* [Postage stamps as a creative weapon]. Retrieved from: <https://ukrainer.net/marky-zbroia/> [in Ukrainian].
47. Kurfiust, Ya. (2022). *Istoriia prohranykh Rosiieiu vijn kazhe: ne spysujte z rakhunkiv Ukrainu!* [The history of wars lost by Russia says: do not write off Ukraine!]. Retrieved from: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/03/2/7135060/> [in Ukrainian].
48. Lahuta, L. (2022). *Robota bibliotek Kam'ianets'-Podil's'koi MTsSB za dlia peremohy* [The work of Kamianets-Podil'skyi libraries of the Moscow State Library for Victory]. Retrieved from: <https://oth.nlu.org.ua/?p=6018> [in Ukrainian].
49. Lysenko, O.Ye. (2022). Phenomenology of Russia's war against Ukraine as an object of humanities research (According to the materials of scientific report at the meeting of the Presidium of NAS of Ukraine, May 25, 2022). *Visnyk of the National Academy of Sciences of Ukraine*. №. 7. P. 85–98 [in Ukrainian].
50. Mironenko, T. (2022). *Kyivs'ke metro stalo holovnym kontsertnym majdanchykom krainy. Yak «pidzemni» vystupy Bono, Brensona i Monatika dopomahaiut' permahaty u kreatyvnyj vijni* [Kyiv metro has become the main concert venue of the country. How the «underground» performances of Bono, Branson and Monatik help to prevail in the creative war]. Retrieved from: <https://forbes.ua/lifestyle/kiivske-metro-stalo-golovnim-kontsertnim-majdanchikom-kraini-yak-pidzemni-vistupy-bono-brensona-i-monatika-dopomagayut-peremagati-u-kreatyvnyj-vijni-08092022-8177> [in Ukrainian].
51. *MKIP: utvoreno Radu z pytan' rozvytku bibliotechnoi sfery* [MKIP: the Council for the development of the library sphere was formed]. (2022). Retrieved from: <https://mkip.gov.ua/news/7066.html> [in Ukrainian].
52. Morhun, I. (2022). *U Ternopil's'kij hromadi navchalni zaklady hotovi prykhystyty 900 pereselentsiv* [In the Ternopil community, educational institutions are ready to shelter 900 displaced persons]. Retrieved from: <https://suspilne.media/216126-u-ternopils'kij-gromadi-navchalni-zaklady-gotovi-prihistiti-900-pereselenciv/> [in Ukrainian].
53. Mos'ondz, O. (2022). *Vidbuvsia druhyj blahodijnyj telemarfon Save Ukraine – #StopVar z Kieva ta Berlina* [The second charity telethon Save Ukraine – #StopWar from Kyiv and Berlin took place]. Retrieved from: <https://armyinform.com.ua/2022/05/30/vidbuvsya-druhyj-blahodijnyj-telemarfon-save-ukraine-stopwar-z-kyieva-ta-berlina/> [in Ukrainian].
54. Nazarova, Ye. (2022). *Try istorii zaporiz'kykh myttsiv, iaki svoim mystetstvom dopomahaiut' ZSU* [Three stories of Zaporizhzhia artists who help the Armed Forces of Ukraine with their art]. Retrieved from: <https://www.radiosvoboda.org/a/mytci-dopomoga-armiyi/32110816.html> [in Ukrainian].
55. *Nakaz Derzhkomteledradio vid 06.03.2022 № 94 «Pro pryypynennia vydavnychoi produktsii z terytorii derzhavy-ahresora»* [Order of the State Television and Radio Committee dated March 6, 2022 No. 94 «On the termination of publishing production from the territory of the aggressor state»]. (2022). Retrieved from: http://comin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=182973&cat_id=181946 [in Ukrainian].

56. *Nauka ta biznes pid chas vijny: 86 naukovykh rozrobok i 26 propozyzij spivpratsi zareiestrovano na komunikatsijnij platformi* [Science and business during the war: 86 scientific developments and 26 proposals for cooperation are registered on the communication platform]. (2022). Retrieved from: <https://mon.gov.ua/ua/news/nauka-ta-biznes-pid-chas-vijni-86-naukovykh-rozrobok-i-26-propozycij-spivpraci-zareyestrovano-na-komunikacijnij-platformi> [in Ukrainian].
57. *Nashu «Chervonu kalynu» spivaie ves' svit* [Our «Red viburnum» is sung by the whole world]. (2022). Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=gVPfHRh-4bg> [in Ukrainian].
58. *Novi vystavky do mizhnarodnoho dnia muzeiv vidkrylys' v Uzhhorods'komu zamku* [New exhibitions for the International Day of Museums opened in the Uzhgorod Castle]. (2022). Retrieved from: https://www.zkmuseum.com/2022/05/blog-post_20.html [in Ukrainian].
59. Ohnev'iuk V., Videjko M. (2022). *Istorychnyj dosvit ukrains'koi tsyvilizatsii* [Historical Enlightenment of Ukrainian Civilization]. *Svitohliad*. No. 4 (96). P. 2–19 [in Ukrainian].
60. *Oleh Zhdanov* [Oleg Zhdanov]. (2022). Retrieved from: <https://www.youtube.com/@OlegZhdanov> [in Ukrainian].
61. *Onovleno zmist navchal'nykh prohram ZSO* [The content of the educational programs of ZSO has been updated]. (2022). Retrieved from: <https://mon.gov.ua/ua/news/onovleno-zmist-navchalnih-program-zso> [in Ukrainian].
62. *Operatyvnyj tematychnyj plan vypusku poshtovykh marok ta blokiv (voienynyj chas)* [Operational thematic plan for the issue of postage stamps of tabloids (wartime)]. (2022). Retrieved from: <https://ukrposhta.ua/ua/tematychni-plany-vypusku-produktsii> [in Ukrainian].
63. Orlova, V. (2022). *U Kyievi vystavyly znyschenu vijs'kovu tekhniku rosijs'kykh okupantiv* [Destroyed military equipment of the Russian occupiers was exhibited in Kyiv]. Retrieved from: <https://www.unian.ua/society/vistavka-znizhchenoji-rosiyskoji-viyskovoji-tehniki-u-kyievi-foto-video-novini-kiyeva-11838303.html> [in Ukrainian].
64. *Osvitiany L'vivschyny doluchylysia do dopomohy vijs'kovym ta pereselentsiam* [Educators of the Lviv region joined in helping the military and displaced persons]. (2022). Retrieved from: <https://old.loda.gov.ua/news?id=66025> [in Ukrainian].
65. Palash, S. (2022). *Kul'turna vijna* [Cultural War]. Retrieved from: https://lb.ua/blog/serhiy_palash/508153_kulturna_vijna.html [in Ukrainian].
66. *PALYaNYTsYa* [PALYANITSA]. (2022). Retrieved from: https://www.youtube.com/@Palianitsia_gumor_ua [in Ukrainian].
67. Pasikovs'ka-Shnass, M. (2022). *Vijna Rosii proty kul'turnoi spadshchyny Ukrainy* [Russia's war against the cultural heritage of Ukraine]. Retrieved from: https://ukraine.europarl.europa.eu/cmsdata/250651/0133_1258078_EPRS-AaG-729377-Russias-war-Ukraine-cultural-heritage-FINAL-ForTrad.pdf [in Ukrainian].
68. Pashkevych, I. (2022). *Artysty, iaki vystupyly u metro pid chas vijny: zirky prodovzhuut' pidtrymuvaty ukraintsi, vystupaiuchy z blahodijnymy kontsertamy pid zemleiu* [Artists who performed in the subway during the war: stars continue to support Ukrainians by performing charity concerts underground]. Retrieved from: <https://glamurchik.tochka.net/ua/280572-artisty-kotorye-vystupili-v-metro-vo-vremya-voyny-video/> [in Ukrainian].
69. *Pesnya pro bajraktar novyj hit 2022 v Ukraine* [The song about bayraktar is a new hit of 2022 in Ukraine]. (2022). Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=QW8TID50L8I> [in Ukrainian].
70. Plakhtij, Yu. (2022). *Mystetstvo zarady peremohy: u Vinnytsi maliuvaly kartyny, iaki zghodom prodadut' u Berlini dlia pidtrymky Ukrainy* [Art for the sake of victory: in Vinnytsia they painted pictures that will later be sold in Berlin to support Ukraine]. Retrieved from: <https://vezha.ua/mystetstvo-zarady-peremogy-u-vinnytsi-malyuvaly-kartyny-yaki-zghodom-prodadut-u-berlini-dlya-pidtrymky-ukrayiny-fotoreportazh/> [in Ukrainian].
71. *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 16 veresnia 2022 r. № 1033 Kyiv Pro vykhid z Uhody pro spivrobotnytstvo v haluzi osvity* [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of September 16, 2022 No. 1033 Kyiv. On Withdrawal from the Agreement on Cooperation in the Field of Education]. (2022). Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/nps/pro-vykhid-z-uhody-pro-spivrobotnyts-a1033> [in Ukrainian].
72. *Pro pryypynennia dii Uhody mizh Uriadom Ukrainy ta Uriadom Rosijs'koi Federatsii pro nauково-tekhnichne spivrobotnytstvo* [On the termination of the Agreement between the Government of Ukraine and the Government of the Russian Federation on scientific and technical cooperation]. (2022). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2299-20#Text>
73. *Radio Bajraktar* [Radio Bayraktar]. (2022). Retrieved from: <https://www.radiobayraktar.com.ua/> [in Ukrainian].
74. *Rekomendatsii Ministerstva kul'tury ta informatsijnoi polityky Ukrainy schodo aktualizatsii biblioteknykh fondiv u zv'iazku zi zbrojnoiu ahresiieiu rosijs'koi federatsii proty Ukrainy* [Recommendations of the Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine regarding the updating of library funds in connection with the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine]. (2022). Retrieved from: URL:<https://mkip.gov.ua/files/pdf/rekomendacii.pdf> [in Ukrainian].
75. Rud', Ye. (2022). *Tanky z tsukru ta raketa «Bliedina»: u Poltavi tryvaie interaktyvna vystavka* [Sugar tanks and the «Bledina» rocket: an interactive exhibition is underway in Poltava]. Retrieved from: <https://poltavawave.com.ua/p/tanky-z-tsukru-ta-raketa-bliedina-u-poltavi-trivaie-interaktivna-vistavka-699036> [in Ukrainian].

-
76. *Ruskij voienyj korabl', IDI NAKh*J!* [Russian warship, GO NAH*Y!]. (2022). Retrieved from: <https://www.youtube.com/@user-mt5bm4mv2n> [in Ukrainian].
77. Sahajdak, O., French, A. (2022a) «*Tsia vijna – vijna kul'tur*»: *iak svit mystetstva vystupaie liderom nenasyl'nyts'koi borot'by proty okupatsii v Ukraini* [«This war is a war of cultures»: how the world of art acts as a leader of the nonviolent struggle against the occupation in Ukraine]. Retrieved from: https://www.nonviolent-conflict.org/blog_post/war-of-cultures-ukrainian-translation/ [in Ukrainian].
78. Sahajdak, O., French, A. (2022b). *Vstanovlennia istyny: kul'turnyj dokumental'nyj sprotyv vijni putina* [Establishing the truth: cultural documentary resistance to Putin's war]. Retrieved from: https://www.nonviolent-conflict.org/blog_post/ukraine-setting-record-straight-ukrainian-translation/ [in Ukrainian].
79. Saf'ianiuk, V. (2022). *Peretvoryty posol'stvo RF na muzej vijny – scho vidomo pro proekt ta iaki artefakty tam budut'* [To turn the embassy of the Russian Federation into a war museum – what is known about the project and what artifacts will be there]. Retrieved from: <https://vikna.tv/video/muzej-rosijsko-ukrayinskoyi-vijny-shho-vidomo-pro-proekt-ta-artefakty/> [in Ukrainian].
80. *Sektoral'na robocha hrupa «Osvita i nauka»* [Sectoral Working Group «Education and Science»]. (2022). Retrieved from: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/diyalnist/mizhnarodna-dilnist/mizhnarodna-tehnichna-dopomoga/sektoralna-robocha-grupa-osvita-i-nauka1> [in Ukrainian].
81. *Serhij Shkarlet zaznachyv scho osvitnij protses v bil'shosti oblastej vidnovleno* [Serhii Shkarlet noted that the educational process has been restored in most regions]. (2022). Retrieved from: <https://mon.gov.ua/ua/news/sergij-shkarlet-zaznachiv-sho-osvitnij-proces-v-bil'shosti-oblastej-vidnovleno> [in Ukrainian].
82. Smolii, V.A. (2022). Ukrainian statehood: historical retrospections, modern threats and challenges: transcript of scientific report at the meeting of the Presidium of NAS of Ukraine, August 31, 2022. *Visnyk of the National Academy of Sciences of Ukraine*. No. 10. P. 26–34.
83. *Teatr* [Theater]. (2022). Retrieved from: <https://www.ukrinform.ua/tag-teatr> [in Ukrainian].
84. *Telebachennia Toronto* [Television Toronto]. (2022). Retrieved from: <https://www.youtube.com/@utoronto> [in Ukrainian].
85. *Topolia, Polozhyns'kyj, Sobolev: znamenytosti, iaki vstupyly do teroborony Zbrojnykh syl Ukrainy*. (2022). [Topolya, Polozhynskiy, Sobolev: celebrities who joined the Armed Forces of Ukraine]. Retrieved from: <https://tsn.ua/glamur/topolya-polozhynskiy-sobolev-znamenytosti-yaki-vstupili-do-teroborony-zbrojnih-sil-ukrayini-1978669.html> [in Ukrainian].
86. Trystan, Ye., Holovatiuk, T. (2022). «*Dobroho vechora, my z Ukrainy*»: *ArmiiaInform zustrilas' z avtorom khita* [«Good evening, we are from Ukraine»: ArmyInform met with the author of the hit]. Retrieved from: <https://armyinform.com.ua/2022/08/06/dobrogo-vechora-my-z-ukrayiny-armiyainform-zustrilas-z-avtorom-hita/> [in Ukrainian].
87. *U Kyievi vidkryly vystavku pro rosij's'ko-ukrains'ku vijnu* [An exhibition about the Russian-Ukrainian war was opened in Kyiv]. (2022). Retrieved from: <https://mil.in.ua/uk/news/u-kyievi-vidkryly-vystavku-pro-ukrayinsko-rosijsku-vijnu/> [in Ukrainian].
88. *UL'vovi vidkryly vystavku rosij's'koi vijs'kovoï tekhniky, iaku ZSU znyschyly na Kyivs'chyni i Chernihivs'chyni* [An exhibition of Russian military equipment, which was destroyed by the Ukrainian Armed Forces in Kyiv and Chernihiv regions, was opened in Lviv]. (2022). Retrieved from: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-lviv-vystavka-rosiyskoyi-tekhniky/31983805.html> [in Ukrainian].
89. *Ukraina: muraly Velykoi vijny* [Ukraine: murals of the Great War]. (2022). Retrieved from: https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/3580363-ukraina-murali-velikoi-vijni.html [in Ukrainian].
90. *Ukrains'ke radio* [Ukrainian Radio]. (2022). Retrieved from: <http://ukr.radio/> [in Ukrainian].
91. *Ukrains'kyj Bendera* [Ukrainian Bendera]. (2022). Retrieved from: <https://www.youtube.com/@ukrainebendera/videos> [in Ukrainian].
92. *Uchyteli, iaki obraly druhyj front – volonters'kyj: 5 zvorushlyvykh istorij* [Teachers who chose the second front – volunteer: 5 touching stories]. (2022). Retrieved from: <https://osvitoria.media/experience/uchyteli-yaki-obraly-drugyj-front-volonterskyj-5-zvorushlyvykh-istorij/> [in Ukrainian].
93. Chalyj, D. (2022). *Vidkryly vystavku, prysviachenu rosij's'ko-ukrains'kij vijni* [An exhibition devoted to the Russian-Ukrainian war was opened]. Retrieved from: <https://armyinform.com.ua/2022/08/21/zhyttya-peremozhe-smert-u-poltavi-vidkryly-vystavku-prysvyachenu-rosijsko-ukrayinskij-vijni/> [in Ukrainian].
94. *Chotkyj Patsa* [Chotky Patsa]. (2022). Retrieved from: <https://www.youtube.com/@user-bw7mt8gf9n> [in Ukrainian].
95. Shpet, Ya. (2022). *Yak rozvyvalas' rosij's'ka propahanda* [How Russian propaganda developed]. Retrieved from: <https://suspilne.media/224927-ak-rozvalasa-rosijska-propaganda/> [in Ukrainian].
96. Shumlik, I. (2022). *Profesijna osvita. Potochnyj stan* [Professional education. Current state]. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/mizhnarodna/2022/Zasid.SRH.temat.pidhrup/Profesijna-profesijno-tehnichna-osvita/15.11.2022/Profesijna.osvita.Potochnyy.stan.03.11.2022.pdf> [in Ukrainian].

97. *Yuryj Velykyj* [Yuri the Great]. (2022). Retrieved from: <https://www.youtube.com/@user-kj7il6yx5i> [in Ukrainian].
98. *Yak zaraz zhyve vsia Ukraina. Marafon «Suspil'ne.Sprotyv» – na rehional'nykh telekanalakh* [How the whole of Ukraine lives now. Marathon «Society. Resistance» – on regional TV channels]. (2022). Retrieved from: <https://corp.suspilne.media/newsdetails/4865> [in Ukrainian].
99. *Alexey Arestovych*. (2022). Retrieved from: <https://www.youtube.com/@arestovych> [in Ukrainian].
100. *Oksana*. (2022). *U Starokonstantynovi zapratsiyuvav tsentr reiestratsii dlia otrymannia hroshovoi dopomohy vid ahentstva OON* [A registration center for receiving financial aid from the UN agency has opened in Starokonstantyniv]. Retrieved from: <https://unas.news/news/3338-u-starokostyantynovi-zapratsiyuvav-tsent-reyestratsiyi-dlya-otrymannya-hroshovoyi-dopomohy-vid-.html> [in Ukrainian].
101. *PTV.UA*. (2022). *Shkoly Poltavy pryjmaut 'pereselentsiv* [Poltava schools accept immigrants.]. Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=INqRzfDW9qg> [in Ukrainian].
102. *SAMOKHVALOV*. (2022). Retrieved from: <https://www.youtube.com/@SAMOKHVALOVSTUDIO> [in Ukrainian].
103. *Slidan*. (2022). Retrieved from: <https://www.youtube.com/@Slidan> [in Ukrainian].
104. *STERNENKO*. (2022). Retrieved from: <https://www.youtube.com/@STERNENKO> [in Ukrainian].
105. *Ukrainian Witness*. (2022). Retrieved from: <https://www.youtube.com/@UkrainianWitness/featured> [in Ukrainian].
106. *Ukrainer*. (2022). Retrieved from: <https://www.youtube.com/@ukrainernet> [in Ukrainian].